

Községi közigazgatás

A vissza- vagy betelepülő községek lakói legelőször a rom templomok rendbehozásába, az új templomok felépítésébe fogtak és megszervezték saját községi közigazgatásukat.

Ez az egyházi és világi feladat, vállalkozás erősítette a közösség belső megtartó erejét és kifelé bizonyította annak életrevalóságát a szomszéd települések körében.

Csömör 1714-ben települt újjá, mint láttuk, a bíróválasztás nem várthatott sokáig magára, mert 1715-ben Ördög János a községbíró, aki 1720-ban is jelen van, 1728-ban a nevét Jerdegh-nek írták. Maglódi Gergely a bíró 1720-ban, a Maglódi család bizonyosan 1715 után települt be, 1728-ban is jelen vannak. Az 1728. évi bíró Hrttyán Márton, aki 1720 után érkezett a faluba, neve után ítélve valószínűleg Váchartyánból.

A községi közigazgatásnak elengedhetetlen kelléke volt már akkor is a községi pecsét. Nemcsak az iratok hitelesítésének az eszköze a pecsét, hanem jelkép is. Csömör legelső pecsétnyomójának a lenyomatait éppen 1728-tól kezdve ismerjük, a második községi pecsétet 1756-ban vésettették meg. A két pecsét heraldikai leírása:

1. COMOR A kör alakú vonal gyűrűben a szöveg boltívesen elhelyezve, a mezőben jobbra hegyével fel és élével kifelé fordított, lebegő asszimmetrikus ekevas, balra ugyanilyen helyzetű csoroszlya, derekánál egy gömb, a pajzslábban szárával keresztbe tett két kalász. Átmérő: 20 mm.

2. CSÖMÖR (virágfűzér) 1756 A kissé szabálytalan kör alakú, kettős vonalkeret, körirat és vonalkeret által határolt mezőben jobbra hegyével fel, élével kifelé fordított, lebegő asszimmetrikus ekevas, a cölöphelyen hegyével fel, élével balra elhelyezett csoroszlya, balra egy csillag, alattuk talajból kinövő három gabona szál, a két szélső szélre hajlik. Átmérő: 26 mm. Ez használatban volt 1756-tól valószínűleg 1850-ig.

A községbírók sosem voltak magukra hagyatva felelősségteljes munkájukban, esküdtek segítették őket. Csömörön 1760-ban említettek három előljárót, ami egy bírót és két esküdtet jelent.

Az 1768. évi Mária-Terézia-féle úrbéri kérdőpontokra adott bevallást Krisán János főbíró jegyezte kereszt vonásával (analfabéta volt). Aláírásával ellátta Vodovics András községjegyző. Abból, hogy Krisán Jánost főbírónak nevezik, arra következtethetünk, hogy a községbírói szervezeten belül funkcionális munkamegosztásra került sor. Legkevesebb megjelent eddigre már a törvénybíró, esetleg mások is, malombíró, borbíró, tekintettel a kiterjedt és sikeres szőlőművelésre, a promontóriumra stb.

Csömör község vezetői 1715-1770

Év Bíró Polgár (Subjudex) Polgár (Subjudex)

1715 Ördög János

1720 Maglódi Gergely

1721 Tóth Gergely Juhász Máté Cserni János

1726 Szlovák Tamás Kubek Tamás Bárány Mihály

<http://www.csomor.hu/page/show/kozsegi-kozigazgatas-35525>

1728 Hrttyán Márton Hudecz János Cserni Jakab

1732 Litauszki György Jardeg János Jakab Jakab

1741 Kubek György Gyebnár István Sramo János

1743 Csetovszky András Balik János Gyebnár István

1752 Szuhai János Pásztor János Hracsko György

1760 Hubek György Szuhai János Ulicsinyi György

1769 Krisan János

1770 Merva Pál

1787 Szuhay György

A községbíró és törvénybíró legfőbb segítői a hadnagy és a gondviselő voltak. A hadnagy a XVII. századi parasztvármegye tisztviselője volt eredetileg és 8-10 falut is magában foglaló hadnagyság élén állt, vezénylete hadnagyságának paraszti fegyveres (lovas, gyalogos) erejét.

A XVIII-XIX. századra ez a tisztség devalválódott, már minden faluban választottak hadnagyot. A gondviselő tisztsége a nemesi megye, a földesúr körvilágából szállt le a falu világába. A XVII. században a török hódoltságban fekvő birtokok gondozására neveztek ki a földesurak gondviselőket. A XIX. század elejére mindkét tiszt közbiztonsági, vagyonbiztonsági feladatokat látott el, a hadnagy elsősorban a határban, a gondviselő elsősorban a belterületen.

Mindkettőt a falu családfői választották egy évre és három éven belül nem lehetett újraválasztani, ami azt mutatja, hogy ezt anehéz, terhes, fegyveres, sok kiadással járó feladatot nem szívesen vállalták. A választott jóhírű, talpig becsületes ember kellett legyen.

Kötelessége elsősorban a rossz emberek üldözése, a passzus (útlevél) nélkül utazók elfogása és a bíró elé állítása. A bitang, elkóborolt állatok befogása, az országutak biztonságára való ügyelés. A tolvaj, rabló bandák leküzdése, elfogása és a községbíró elé vitele. Ha ehhez a feladathoz maga és társai fegyveresen elégtelenek volnának, akkor további segítséget kérhet a bíró útján. Amennyiben a már elfogott gonosztevő megszökött a hadnagy fogságából, őrizetéből, a hadnagyra rótták ki a gonosztevő által okozott kár megtérítését, és még külön büntetésben is részesítették.

A községbíró által állított strázsák (éjjeli őrök) felügyelője a határban a hadnagy, a faluban a gondviselő volt. Ez a feladatuk különösen télidőben vált nagyon fontossá, amikor a csavargók, a hajléktalanok, ahogy most mondanánk, az időjárás zordsága következtében beszorultak a faluba.

A hadnagy kötelességei közé tartozott a határbeli utak, töltések, hidak stb. hetente való megvizsgálása és a javítások, feladatok jelentése a községbírónak.

A gondviselő köteles volt a házakat, az istállókat, a tanyákat stb. vizsgálni a „czégéres” emberek felkutatása, elfogása

céljából, valamint a lopott jószágok feldeítése érdekében. Tilos volt a marhák, a lovak gyakori adásvétele, cserélgetése is, az illet jelentenie kellett a bírónak. <http://www.csomor.hu/page/show/kozsegi-koztgazgas-35525>

Ha valamelyik lakost henyelésen, dorbézoláson, gyakori eltávozáson érte, mint gyanus személyt jelentenie kellett a bírónak. A hadnagy szabályzatának c. pontja: „Arra különösen vigyázzon, hogy az ország uttyain a kóborlók miatt bártortalanok ne legyenek, ugyan azért meg ne engedgye, hogy Czigányok, és mások, kik koldulás színe alatt csavaroknak éjszakának idein, az ország uttya mellett heverjenek.”

A gondviselőnek a pásztorokra is vigyáznia kellett, hogy rendesen legeltetnek, itatnak és deeltetnek-e, mert ennek elmulasztása következtében általában állathullás lépett fel. Ugyancsak felügyelnie kellett az állati bőrökre és szőrmeke, szőrökre, melyeket a pásztorok kezén talált, hogy azok egészségesek-e, illetve nem tolvajolt jószágról származnak-e.

A mézárszékre külön rendelt személy felügyelt, ő volt a székbíró vagy komisszár. Ügyelnie kellett a vágandó állat egészségére, a tisztaságra, a husárok betartására stb.

A pásztorokról is külön rendelkezés intézkedett. Befogni őket sem szabadott, csak csak előző gazdájának bizonyítványával, melyben jó magaviselete foglaltatott. A rendelkezés felhívja a figyelmet a hamis levelekre, melyekkel a pásztorok bizalmat akartak ébreszteni maguk iránt.

A gazdák, akik pásztorokat fogadtak fel, tartoztak a nevét, a bérét, a személyleírását, bojtárjainak számát felírni, ebből egy példányt átadni a pásztornak, hogy igazolhassa magát, egy példányt pedig a gazda magánál tartott. A gazdák kötelesek voltak az állatok számát, a pásztor és bojtárjai állatainak a számával feltüntetni, hogy ellenőrzés során az iratból megállapítható legyen, van-e lopott vagy bitang jószág a pásztor keze alatt.

Csömörön a XIX. század első felében jelentékeny mezőgazdasági munkás lakott már, aki konvencióban vagy napszámberben dolgozott a más földjén, különösen a más szöllejében. Ezért a munkások, főleg a más faluból jövők felfogadásáról külön rendelkezés szólt. Eszerint a megfogadandó munkásnak rendelkeznie kellett az előző gazda elbocsátó levelével, melyből jó magaviselete kitatszott.

A munkás „passzusát” a gazda magánál tarthatta, ha munkása a ház körül, illetve a falu belterületén dolgozott. Ha távolabb lévő tanyán, pusztán foglalkoztatta, akkor a munkásnál kellett legyen a passzus, hogy ellenőrzéskor igazolhassa magát. Aratáskor, csépléskor a munkábamenők, a nyomtatásra lovával menők szintén igazoló levéllel láttattak el, másképp nem közlekedhettek a határban és a faluban.

A községbírói szervezet feladatai közé tartozott az állami só szállításában való részvétel megszervezése is. A Kárpátaljáról (Aknaszlatina) és Erdélyből a Tiszán érkező sót Szolnoknál rakták ki, hogy onnan jobbágyok szekeres robotmunkájával szállítsák tovább Pestre. A sószállító utak mentén lévő falvak robotját természetesen beszámították az éves robot mennyiségébe. A kötelező robotra menők jegyzékét azonban mindig a községbíró szervezet állította ki.

A hagyatéki ügyek intézése is a községbírói testület vállára nehezedett olyan formán, hogy a bíró, a törvénybíró értesült először az elhalálozásról, a megözvegyülésről és az árvaságra jutottakról a világi igazgatásban. Testamentum létében vagy anélkül is a községbíró indította el a hagyatéki, öröklési eljárást úgy, hogy a kerületi ispán kezébe adta az iratokat, aki az ügyet bemutatta a Grassalkovich gödöllői úriszékén, ahol határozatot hoztak róla.

Például, Kuliffay János csömöri ispán 1830. jan. 7-én mutatta be Laukó György özvegye érdekében az örökhagyó csömöri jobbágy hagyatéki összeírását. Terézia, az özvegy korábban Petkó János csömöri községi kovács felesége volt, akitől gyermekei származtak, második férjétől nem volt gyermeke.

Olykor egészen bonyolult volt az örökség elrendezése. Roósz János csömöri ispán 1842. ápr. 13-án mutatta be az úriszéken néhai Práth Márton özvegye, Sommer Borbála hagyatéki ügyét. Práth Márton első felesége Olland Terézia volt, akinek testvérei Éva és Anna. Második felesége volt Sommer Borbála, aki a tárgyalás idején már Kesztnan János szolgalegény felesége. A Práth gyerekeket, akik csak a második feleségtől születtek, Tsian (?) András nevelte.

Roósz ispán 1844. ápr. 16-án mutatta be Velki Péter csömöri lakos hagyatéki összeírását és Velki Zsuzsannának, a lányának testamentumát. Az örökség elosztását itt is két feleség, Furmann Anna, majd azután Sipiczky Erzsébet és gyermekeik okozták.